

What Remains

GRONINGER
MUSEUMKRANT

NAJAAR

13

Ruimtelijk werk van zeven internationaal gerenommeerde kunstenaars is te zien op de tentoonstelling **What Remains**. De kunstenaars, vier vrouwen en drie mannen, zijn afkomstig uit de Verenigde Staten, Canada, Frankrijk, Nederland en Polen.

Naast recent werk van Bolink, Blais, Pondick en Leonard is er werk uit de jaren tachtig van Gober en Abakanowicz. Het oudste werk is van Jackie Winsor uit 1967-1969. De diversiteit in materiaal, materiaalgebruik en volume levert een gevarieerd en mooi overzicht van driedimensionale kunst op.

Ook op het gebied van sponsoring is **What Remains** een bijzondere presentatie. De sponsor, uitvaartondernemer Algemeen Belang, heeft op een onconventionele manier een plaats gekregen binnen het totale tentoonstellingsconcept. In tegenstelling tot de naamsvermelding alleen, verwijst het Groninger Museum naar de uitvaartondernemer door binnen de tentoonstelling twee kabinetten in te richten met de rouwsuite die het Groninger Museum eerder op verzoek voor Algemeen Belang ontwierp als onderwerp.

De ervaringen die verbonden zijn met het menselijk bestaan, de ontberingen en de tragiek van het leven staan centraal in deze tentoonstelling die door conservator Mark Wilson is samengesteld. De werken van Rona Pondick en Magdalena Abakanowicz verwijzen door hun vorm heel duidelijk naar deze thematiek. Een verbintenis met dood, lijden en misère is snel gemaakt. Andere kunstwerken van bijvoorbeeld Jackie Winsor of Merijn Bolink zijn minder toegankelijk en lijken zich eerder op een associatief niveau tot de thematiek te verhouden.

What Remains is een tentoonstelling geworden die de bezoeker op verschillende niveaus kan beleven

en die uit meerdere lagen bestaat. Natuurlijk heeft elk werk, als representant van het oeuvre van een vernaemde kunstenaar, op zich genoeg zeggingskracht. Daarnaast zijn alle werken bij elkaar, als een verzameling opgesteld in een bepaalde volgorde, in staat om heel andere gedachten bij de bezoeker boven te brengen. De kabinetten die de rouwsuite van Algemeen Belang tot onderwerp hebben verbijzonderen en vervolmaken het verhaal en geven de tentoonstelling wederom een nieuwe betekenis.

Eén van de betekenissen van het Engelse woord *remains* in het Nederlands is stoffelijk overschot of lijk. In deze tentoonstelling wordt het publiek met het lijk van een dood wolfje geconfronteerd. De **Wolf with red eyes** van Zoe Leonard (1961 New York, VS) heeft echter door zijn houding, met de voor- en achterpoten uitgestrekt, tegelijkertijd iets menselijks. In een buitenverblijf vol gewei- en en jachttrofeeën zou het beest liggend voor een brandende haard niet misstaan. Ontdaan van een dergelijke setting bekruipt je als toeschouwer een morbide gevoel, vooral wanneer je in de roodgloeiende ogen van het beest kijkt.

Dit werk is duidelijk anders van karakter dan het werk dat we van haar kennen. Sinds 1987 maakt Leonard voornamelijk zwart-wit foto's, video's en films. Zij heeft een duidelijke fascinatie voor het vrouwelijk lichaam en dit komt in haar werk naar voren. Volgens de kunstenaar wordt deze fascinatie ten onrechte in een lesbisch-feministisch keurslijf geperst, zoals haar installatie voor de Documenta IX: zwart-wit foto's van vagina's, frontale *beavershots* geïnspireerd op het beroemde schilderij van Courbet *De oorsprong van de wereld* hingen temidden van achttiende-eeuwse vrouwenportretten in de Neue Galerie te Kassel. De mannenportretten waren voor deze gelegenheid verwijderd. Al eerder konden we Leonard in het Groninger Museum aanschouwen. Op de

tentoonstelling **Black and Blue** waren foto's van het fictieve personage Fae Richards te zien temidden van het werk van zeven andere Amerikaanse fotografen.

Jackie Winsor (1941 New Foundland, Canada) wordt vaak gerekend tot het Minimalisme vanwege de nadruk die vorm, materiaal en massa krijgen in haar oeuvre. De sculpturen van Winsor zijn gemaakt van allerlei materialen zoals touw, hout, cement, verf, baksteen, spijkers en draad.

Haar werkwijze is als een alchemistisch proces, waarbij ze zeer delicaat, nauwkeurig en omslachtig te werk gaat. In de loop der jaren is het karakter van haar werk veranderd. De veranderingen zijn immer weloverwogen en hebben langzamerhand hun intrede gedaan, Winsor vervalt nimmer in herhalingen.

Zo is er een klein maar perfect oeuvre ontstaan met werken die stuk voor stuk uniek zijn wat betreft vorm, concept en karakter.

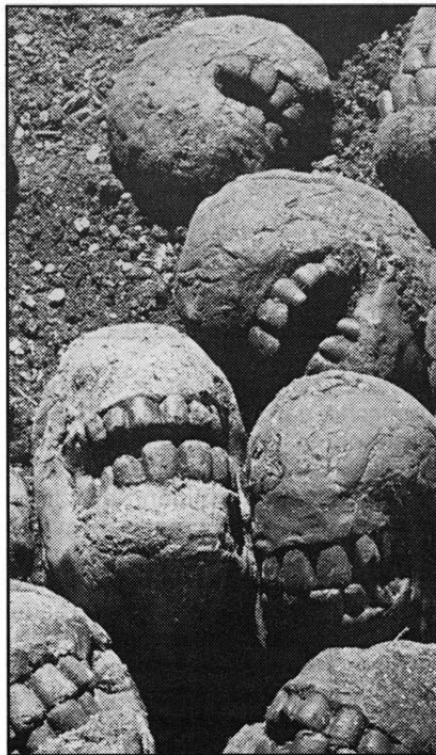
Voor **What Remains** zijn twee werken geselecteerd: **Rope Trick** en **Small Circle**, beide uit de late jaren zestig. Hoewel verschillend van vorm, een cirkel en een zuil, zijn er overeenkomsten: het materiaal, hennepvezel, en de manier waarop het is aangebracht benadrukken de textuur. Winsor combineert hier strakke, kille geometrische vormen met materialen die uitnodigen om aangeraakt te worden. Ze creëert

een suggestief spanningsveld tussen abstractie enerzijds en intimiteit anderzijds.

Duidelijk anders van karakter is het werk van Rona Pondick (1952 New York, VS). Werk van deze kunstenaar was vorig jaar vertegenwoordigd op de Biënnale van Johannesburg. Haar installatie **Dirt Heads** werkt confronterend en verontrustend op een zeer directe wijze. Op een berg klei en modder liggen her en der verspreid de dirt heads: bolletjes gemaakt van organisch materiaal met in het midden een realistische mond vol tanden. Sommige monden zijn dicht, andere monden zijn wijd opengesperd als in een schreeuw. Opeengestapeld op een grote hoop roept een dergelijke installatie beelden op van moord en verminking. Beelden die we allemaal kennen uit het journaal, Rwanda, Joegoslavië en Cambodja doemen dan op. Vaak maakt Pondick gebruik van afgietsels van haar eigen lichaam of dat van haar vriend. Zoals oren in het werk **Ears**, maar dan vijftig keer vergroot, en haar eigen gebit in **Dirt Heads**.

Een andere verwijzing naar geweldadige regimes, zo men dat wil zien, is de monumentale figurengroep **Hurma** van de Poolse kunstenaar Magdalena Abakanowicz (1930 Falenty, Polen). Dit werk bestaat uit een serie figuren van verschillende lengte en gemaakt van jute en kunsthars. De figuren hebben geen hoofd, hun armen reiken slechts tot de ellebogen en hun benen tot de knieën. In alle rust staan ze daar in rijen opgesteld, afwachtend en niet in staat tot commentaar, maar wel een overweldigende en adembemende indruk op de toeschouwer achterlatend. Net als bij de **Dirt Heads** van Pondick zijn de figuren van Abakanowicz allen individuen. Geen enkel figuur is identiek, de plooiën en rimpels van hun huid geven elk figuur zijn eigen identiteit. Magdalena Abakanowicz is één van de grand old ladies van de Poolse kunst. Als één van de weinige Poolse kunstenaars wist zij een internationale reputatie op te bouwen. Beroomd werd ze met haar kunstwerken van textiel, aanvankelijk wandtapijten, later vooral ruimtelijk werk. In 1969 liet het Groninger Museum haar driedimensionale weefsels zien en nu bijna dertig jaar later is ze terug met de beeldengroep **Hurma**.

Robert Gober (1954 Walinford, VS) kiest alledaagse voorwerpen als model voor eigen werken, in eerste instantie verschillende soorten wasbakken en aanrechten. Hij bootst het model nauwgezet na in gips en brengt daarover lagen witte lak.

Rona Pondick, **Dirt Heads**, 1997, foto Liz Deschenes

Hoewel zijn hand verschillende sporen nalaat op het object blijft het handschrift van de kunstenaar behoorlijk anoniem. Desondanks heeft elk werk toch zijn unieke karakter en in die zin verschilt zijn werk van het ready made principe. **Half-Buried Sink** uit 1987 is de titel van het werk dat voor **What Remains** is uitgekozen. De wasbak is voor de helft begraven en zodanig niet meteen te herkennen. Op de plaats waar zich normaal de kranen bevinden zitten nu twee gaten. Het werk verhoudt zich op een subtiele manier en op meerdere wijzen tot het thema. Wasbakken zijn plekken waar mensen zich blootgeven, waar men zich wast. Maar ook de manier van bewerking, zichtbaar in de sporen van een mensenhand, duidt op een lichamelijke relatie. De sporen van zijn hand op het werk lijken dan op menselijke aanrakingen. Je zou ook, met een beetje fantasie, in de verschijningsvorm van het werk een associatie met het lichaam kunnen ontdekken, bijvoorbeeld een torso. Een andere associatie, misschien meer voor de hand liggend, is die met een grafsteen. De witte wasbak die boven de grond uitsteekt lijkt op een anoniem grafmonument dat we kennen van bijvoorbeeld oorlogsgraven. De eenvoud van een dergelijk graf contrasteert op een mooie wijze met de design-rouwsuites van Algemeen Belang in de twee naastgelegen kabinetten.

Het meest recente werk van Jean-Charles Blais (1956 Rennes, Frankrijk) wordt gekenmerkt door het gebruik van de vormtaal van de

Magdalena Abakanowicz, Hurma, 1998

Zoe Leonard, Wolf with red eyes, 1997

accurate wijze demonteert hij de voorwerpen en assembleert deze vervolgens tot een kunstwerk. Een beroemd voorbeeld is de kinderwagen die hij demonteerde en die bleek te bestaan uit veertien verschillende materialen. Van deze materialen maakte Bolink vervolgens veertien nieuwe mini kinderwagentjes. Een symbool van voortplanting, de kinderwagen, heeft zich nu zelf voortgeplant en zichzelf tegelijkertijd opgeofferd. Het titelloze werk uit 1994 dat het Groninger Museum toont bestaat uit een zinken emmer en een antieke brandweerslang. Het is net alsof de brandweerslang de emmer heeft opgegeten, alsof een boaconstrictor een olifant heeft verorberd. Beide elementen versterken elkaars directe betekenis, maar door hun enigszins absurde structuur, heffen zij elkaars betekenis tegelijkertijd ook op en verworden de twee dingen tot een fantastisch geheel.

Jeroen Berends

couture. Het resultaat is een hypothetische garderobe die bestaat uit fragmenten. De verschillende onderdelen van een kledingstuk zoals mouwen, broekspijpen en lijfjes worden door Blais op een zorgvuldige wijze geassembleerd tot een nieuwe compositie die aan de muur wordt opgehangen. Blais' creaties zitten ingewikkeld in elkaar en je zou je af kunnen vragen welk lichaam in een dergelijk pak past. Net zoals bij

het werk van Goyer geldt ook voor Blais dat juist door de suggestie van, maar de feitelijke afwezigheid van het menselijk lichaam, er een spanningsveld ontstaat die juist alles te maken heeft met het lichaam. De enige Nederlander in het gezelschap is Merijn Bolink (1967 Amsterdam, Nederland). Hij maakt voornamelijk assemblages van afval, gevonden voorwerpen en andere alledaagse objecten. Op een zeer